

ЩОДО ЗНАХІДОК ХВОСТАТИХ ЗЕМНОВОДНИХ (AMPHIBIA, CAUDATA) В ОЛЕШКІВСЬКИХ ПІСКАХ ТА ВПЛИВУ АРИДИЗАЦІЇ КЛІМАТУ І ЗМІН РІВНЯ ЧОРНОГО МОРЯ НА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ

Роман Є.Г. – в.о. завідувача науково-дослідного відділу
Національний природний парк «Олешківські піски», romantg@ukr.net

Маркауцан О.Є. – н.с.
Національний природний парк «Білобережжя Святослава», pppbs@ukr.net

Представлена інформація про поширення хвостатих земноводних тритона звичайного *Lissotriton vulgaris* (Linnaeus, 1758) та тритона дунайського *Triturus dobrogicus* (Kiritzescu, 1903) в Олешківських пісках (Нижнє Придніпров'я, Україна). На цей процес впливають різноманітні чинники: у межах всього Олешшя – аридизація клімату і викликана нею висихання прісних водойм; у західній частині регіону (зокрема, на Кінбурнському півострові) – підвищення рівня моря та, як наслідок, осолонення прісних водойм.

Ключові слова: тритони, аридизація, рівень моря.

Як відомо, в умовах Східної та Центральної Європи у співвідношенні чисельності земноводних спостерігається досить характерна закономірність: у напрямку з півночі на південь відносна чисельність безхвостих земноводних (Anura) зростає, а відносна чисельність хвостатих (Caudata) зменшується (тут необхідно підкреслити, що йдеться саме про відносну чисельність – співвідношення чисельності).

Щонайменше, така закономірність стосується полівидових комплексів амфібій, які весною та на початку літа мешкають у водоймах. На півдні України, а саме у Нижньому Придніпров'ї, ця закономірність проявляється дуже виразно. Дійсно, безхвості земноводні є звичайними мешканцями прісних водойм регіону: кумка червоночерева *Bombina bombina* (Linnaeus, 1761) та зелені жаби *Pelophylax* sp., з яких достовірно виявлені жаба озерна *Rana ridibunda* (Pallas, 1771), жаба їстівна *Pelophylax esculentus* (Linnaeus, 1758) та за даними дослідників (Сурядна, и Полетич, 2018) жаба ставкова *Pelophylax lessonae* (Camerano, 1882). У цих водоймах трапляються, відповідно, з весни до пізньої осені та протягом усього року. Райка східна *Hyla orientalis* (Bedriaga, 1890), землянка звичайна *Pelobates fuscus* (Laurenti, 1768), ропуха зелена *Bufo viridis* (Laurenti, 1768) та землянка *Pelobates* sp., яка є, як було виявлено (Сурядна, и Полетич, 2018), землянкою Палласа *Pelobates vespertinus* (Pallas, 1771) – у період розмноження.

Водночас чи не кожне спостереження хвостатих земноводних – тритона звичайного *Lissotriton vulgaris* (Linnaeus, 1758) та тритона дунайського *Triturus dobrogicus* (Kiritzescu, 1903), у даному регіоні є загалом нетривіальною подією. Хоча питання про те, чи мешкають особини цих видів у плавнях Нижнього Дніпра як таке не існує, і хоча і нечасто, але цих тварин у водоймах Нижньодніпров-

ського регіону спостерігають і місцеві мешканці, і професійні дослідники (Котенко 1977; Роман 2018; Сурядна, и Полетич 2018). Питання відносно Олешківських пісків (про мешкання чи відсутність тут цих видів) є певною мірою актуальним. Так, про особин обох видів у тимчасовій водоймі на околицях м. Гола Пристань було повідомлено у вже згаданій праці Т.І. Котенко (1977), але не є зрозумілим, що це за водойма, де вона знаходилась: у плавнях або на південь від міста, на північній частині Олешківської (Цюрупинської) арени Олешківських пісків (інша назва яких – Олешшя).

Отримання достовірної інформації щодо розповсюдження цих тварин на території Олешшя у сучасний період і короткий аналіз особливостей такого розповсюдження і були цілями виконання польових досліджень та опублікування цієї роботи.

На початку 2000-х рр. на території найбільш західної з 7 арен Олешшя (Кінбурнській або, як її ще називають, Геройській) на Кінбурнському півострові було відмічене декілька знахідок тритона дунайського (Маркауцан 2003 – у цій роботі цей вид позначений як тритон гребінчастий *Triturus cristatus*); також було висловлено припущення про вірогідність мешкання тритона звичайного.

Після досить великого часового проміжку і особина тритона дунайського (доросла ♀) була знову виявлена одним з авторів цього повідомлення (О.Є. Маркауцаном) весною 2018 року біля північної околиці с. Покровка (найбільш північної частини цього населеного пункту – фактично, окремого жилого масиву, який має назву Чумилівка) на території Національного природного парку «Білобережжя Святослава».

Що ж до східної частини Олешшя, то тут ситуація інша: останні вірогідні повідомлення про

тритонів стосуються періоду 2006–2010 рр.: саме тоді у водоймах поблизу с. Буркути у водоймах однойменного урочища місцевими мешканцями спостерігались тварини цієї групи (хвостаті амфібії); за описами точно встановити видову належність тварин не вдалося. Надалі, у 2012–2018 рр. вже у часи існування Національного природного парку «Олешківські піски» під час цілеспрямованих польових досліджень (з пошуку хвостатих амфібій) ці види не були виявлені. У тому числі негативним був результат спроб виявлення тритонів під час цілеспрямованих пошуків весною та у червні відносно багатководного 2018 року.

Невідомо не тільки те, чи вижили ці тварини після декількох посушливих років, коли всі природні водойми урочища Буркути повністю висихали (таке явище, наприклад, мало місце влітку 2014 та 2015 рр.); не з'ясовано також, яким був видовий склад та загальний характер розповсюдження земноводних цієї групи до того часу, коли на межі 1970–1980-х рр. визначилися тенденції збільшення посушливості клімату та висихання водойм.

Водночас, окрім цих тенденцій, які притаманні усьому Олешшю, у західній частині Олешківських піс-

ків суттєвим чинником можуть бути зміни рівня Чорного моря, які у останні десятиріччя виражені досить чітко. Так, за даними науковців (Конникова, и Лиходед 2009) у другій половині ХХ ст. стався виражений перехід характеру зміни рівня Чорного моря: від зниження у 1876–1921 рр. на 6,5 см до підвищення у 1921–1991 рр. на 26 см. Ці ж автори повідомляють про прогнози підвищення рівня до 2050 р. від 15 до 40 см.

Інформація про тенденцію підвищення рівня моря підтверджуються нашими даними. У тому числі є наявні ознаки осолонення прісних водойм Кінбурнського півострова, які проявляються у суттєвих змінах у фауні гідро- та амфібіонтів; ймовірно, саме осолонення є досить потужним стресовим чинником для хвостатих амфібій, що пояснює «фантомність» популяційного угруповання тритона дунайського на Кінбурнському півострові.

Таким чином, у сучасний період на розповсюдження хвостатих амфібій Олешшя впливають різноманітні чинники: у межах всього Олешшя – аридизація клімату і викликане нею висихання прісних водойм; у західній частині регіону (зокрема, на Кінбурнському півострові) – підвищення рівня моря та, як наслідок, осолонення прісних водойм.

Список використаних джерел

Конников, Е.Г., и О.Г. Лиходедова. 2009. Глобальные и региональные факторы колебаний уровня Черного моря за последние два столетия и предсказание его изменения как основа геодинамической модели береговой зоны. *Геология и полезные ископаемые мирового океана* 4: 124–133.

Котенко, Т.И. 1977. «Герпетофауна Черноморского заповедника и прилежащих территорий» *Вестник зоологии* 2: 55–66.

Роман, Є.Г. 2018. Знахідки тварин «Червоної книги» на Півдні України. В *Матеріали до 4-го видання Червоної книги України. Тваринний світ*. Київ.

Сурядна, Н.М., и С.С. Полетич. 2018. «Видовий склад та популяційна екологія амфібій Херсонської області»: Х Міжнародна інтернет-конференція «Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії і практики». Мелітополь, Січень 24–26.

INFLUENCE OF CLIMATE ARIDIZATION AND CHANGES IN THE BLACK SEA LEVEL ON THE FEATURES OF TAILED AMPHIBIANS (AMPHIBIA, CAUDATA) DISTRIBUTION IN THE OLESHKY SANDS

Roman Ye. G., Acting Head of Research Department
National Nature Park “Oleshky Sands”, romantg@ukr.net

Markautsan O. Ye., Researcher
Ivory Coast of Sviatoslav National Nature Park, nppbs@ukr.net

There are information on the distribution of caudate amphibians Smooth newt *Lissotriton vulgaris* (Linnaeus, 1758) and Danube crested newt *Triturus dobrogicus* (Kiritzescu, 1903) in the Oleshkovsky sands (Lower Dnieper region, Ukraine) in this report.

Key words: tritons, Oleshkovsky sands, newts, arisation, sea level.